

Здравко Пено

Универзитет у Источном Сарајеву
 Православни богословски факултет
 penozdravko@gmail.com

УДК: 271.2-565.5/.73
 271.2-565.8

Премудрост Божја у богослужбеном животу Цркве

Сажетак: Библијско учење о Премудрости Божјој заузима значајно место у богослужбеном животу у недељном и годишњем кругу. Софиолошки текстови из Старог завета се читају на Благовести, празник који представља почетак нашег спасења, када Премудрост саздаје себи дом (Приче 9, 1–6) и саздаје се за дела (Приче 8, 22–30). Испуњење завета који је Премудрост давно у прошлости припремила, добија потврду очи Христовог Страдања, на Велики четвртак. На Велики петак Црква се сећа Страдања Христових, јер нас је Крст оденуо ипостасном Премудрошћу и Силом Божјом. На Велику суботу Премудрост завршава сва дела спасења која је Господ од вечности предвидео, тако да верни заједно са Христом имају удела у Христовом Васкрсењу и Другом доласку.

Празник посвећен Премудрости — Преполовљење Педесетнице — посредује између Христовог Васкрсења у телу и Силаска Светог Духа на свако тело. Прослављањем овог празника Црква потврђује истину да је Христос *Хлеб живи који сиће са неба* (Јн. 6, 51), који верне уводи у живот вечни, и да је Источник воде живе. Који позивајући верне да дођу к Њему и да пију (Јн. 7, 37), уводи их у есхатолошки век благодати.

Кључне речи: Премудрост, Благовести, Велики петак, Васкрсење, Педесетница, Преполовљење Педесетнице.

Црква је све истине из свог живота, све спасоносне догађаје из живота Христовог, преточила у богослужбено искуство. Управо у богослужењу Црква открива и пројављује аутентичност својих догмата, тако да постоји мишљење да је православно богослужење исто што и „драматизовано Свето писмо“.¹ Ово се пре свега односи на свету Евхаристију у којој Премудрост Божија, у оквиру једног догађаја, оприсутњује сву тајну Божије Икономије.²

¹ Пётрос В. Βασιλειάδης, *Βιβλικές ἐρμηνευτικές μελέτες*, ΒΒ 6, Θεσσαλονίκη 1988, 149; Упор: Ац. Τσιάνδη (μητροπολίτη Σηλυβρίας), *The Bible in the Middle East*, 1962, 17.

² Сећање свих догађаја дојанске Икономије и њихово оприсутњење у једном догађају — Евхаристији могуће је једино посредством дејства благодати Светог Духа, који освећује и обједињује време и простор, тако да се превазилази растојање између историје и есхатона. Историјско време се сагледава из перспективе есхатолошког. Једино тако је могуће да се у једном, са историјске тачке гледишта кратком времену оствари тајна која је несравњено дужа по свом трајању. На тај начин је доступна тајна будућег постојања света у коме ће време и простор добити нове димензије, благодатног постојања и живота Свете Тројице.

Веза између Светог писма и богослужења Цркве се уочава подједнако и у дневном и недељном богослужбеном кругу чији је центар света Евхаристија, као и у годишњем богослужбеном кругу у чијем су центру богослужења Велике недеље.³ На пасхалној Литургији, која је предокушај невечерњег Осмог дана,⁴ и ка којој су усмерена сва богослужења Велике недеље, долази нарочито до изражаја повезаност библијских текстова и богослужења, будући да се на Пасху прославља Васкрсење, а оно је најважнији догађај Светог писма и живота Цркве.

1. Благовести — почетак дела Премудрости

Софиолошки текстови Старог и Новог завета највише су присутни у богослужењима Господњих⁵ и Богородичиних⁶ празника. Посебно место у богослужењу Цркве заузима празник Благовести, којим се завршава Стари и почиње Нови завет. У њему се објављује почетак Цркве као Тела Христовог, како стоји у тропару: „данас је почетак нашег спасења“. Структура службе која се обавља на овај празник јединствена је у поређењу са другим празницима у годишњем кругу.⁷ Његовој посебности доприноси и читање одељака из *Прича Соломонових*: на Литургији пређеосвећених дарова чита се 9. глава — *Премудрості сазда себи дом*,⁸ а када се у продужетку Вечерње

³ Богослужењима у недељном богослужбеном кругу Црква освештава сваки дан седмице и завештава га светим догађајима Цркве. Богослужењима годишњег круга Црква празнује све догађаје из живота Христовог, почев од Оваплоћења до Страдања, Васкрсења, Вознесења, Педесетнице, али увек окренута нади есхатолошког ишчекивања.

⁴ Осми дан се доводи у везу са есхатолошким виђењем Цркве, са вечним животом, јер се овај дан, према речима апостола Варнаве, сматра „почетком другог света“. Видети: *Епистолиј католікј*, 15, PG 2, 772 В. Према учењу св. Симеона Солунског, „обновљење у осми дан ... јесте знак Васкрсења и увод у вечни живот. Јер у осми дан Господ је васкрсао, а ми се надамо у последњи дан на живот вечни.“ Видети: *Пері τών ієρών τελετών*, 60 (75) PG 155, 209 В.

⁵ На празник Христовог Обрезања на Вечерњи се чита паримија из *Прича Соломонових*: *Господ ме је саздао за њочейшак њушева својих* (8, 22–30). На празник Јављања Часног Крста 1. августа чита се паримија: *Премудрості сазда себи дом* (Приче 9, 1–11), док се на празник Обновљења храма Васкрсења, 13. септембра, поред наведене паримије, чита и одељак из *Прича Соломонових* који говори о стварању света у Премудрости (Приче 3, 19–34).

⁶ На празнике Рођења и Успења, као и на празник Покрова Пресвете Богородице, на Вечерњи се чита паримија *Премудрості сазда себи дом* (Приче 9, 1–11). На Јутрењи претпразништва Успења Пресвете Богородице 14. августа (друга стихира на *Хвалише*) пева се: **НЕИЗМѢРНАА ПРЕИДРОСТЪ БОЖІА ХРАМИЗ СЕБѢ ПАЧЕ ОУМА БОГОРОДИЦЕ СОЗДА, ИЗ ТЕБЕ ДВУХОМІЗ СВѢТЫМІЗ: И НЫНѢ ТА КЪ НЕВЕЩЕСТВЕННЫМІЗ СЕЛЕНІЕМІЗ ПРЕСТАВИ, ЕСЕИГѢ ТАА.**

⁷ Литургија се врши у продужетку Вечерње, чиме се управо наглашава веза између два Завета.

⁸ На Благовести се читају три паримије. Прва садржи одељак из књиге Постања (28, 10–17) о Јаковљевој лествици која се уздиже са земље до неба (Јаков потврђује своје виђење речима: *Ово је заиста дом Божји и ово су врати небеска*). Друга паримија говори о пророчству Језекиља (43, 27–44), о јерусалимском светилишту на коме су врата затворена и кроз

служи Литургија св. Јована Златоуста, читају се стихови *Господ ме је саздао на њочейку њишева својих, за дела своја*.⁹

Овим софиолошким текстовима Црква подсећа верне да је „Син и Логос, вечна Премудрост Божја — саирадила себи дом и са њим остварила Икономију благодати, као и да је у њему остварено и дато спасење свету, те да је дом овај пресвето Тело Богочовека — Црква“.¹⁰ Када је постао човек Логос је „примио дела“,¹¹ јер су наша дела због преступа постала бесциљна и хрома. Премудрост саздаје тело, да дела „усаврши и да их употпуни, да стави пред Оца Цркву, која нема мрље ни боре, или ишио њоме слично, да буде светиша и нејорочна“.¹² Читањем паримија из Прича Соломонових Црква је поставила циљ да верни постану причасници дожанских дарова Премудрости и да следе Христове доласке ходећи „без недостатака кроз све узрасте и силе помоћу тајни Христових“¹³ како би усвојили „дар Оваплоћења у свој његовој догочовечанској пуности“.¹⁴

Да би извршио дела која му је предао Отац, јединородни Син и Логос Божији, пошто је затворио небеса, долази и остварује кеносис,¹⁵ који се огледа у Оваплоћењу, али и у служењу,¹⁶ у свим делима спасења.¹⁷ Стога химнограф говори: „Отац пре векова, Саздатељ и Премудрост, рађа ме, почетак путева, саздаје ме за дела, која се сада тајинствено остварују...“¹⁸ Пре свог спасоносног Страдања Христос склапа нови и вечни Завет изговарајући речи: *Узмише, једише и Пијше из ње сви*, и тиме установљава Евхаристију,

која нико, осим Цара небеског, не може проћи. Трећа паримија је из Прича Соломонових (9, 1–11) и почиње речима: *Премудроси сазда себи дом* (9, 1–11). Упор. Οικονόμου Γεωργίου Ρήγα, *Τυπικόν*, ΠΠΜ, Θεσσαλονίκη 1994, 554.

⁹ У типикустоји: *ИЩЕ СЛЪЧИТСА БЛАГОВЪЩЕНІЕ ВЪ КОТОРОЮ СЪБЕВЪТЪ ПОСТА: ИЩЕ ЛИ ЕСТЬ ПОСТЪ ЧТЪТСА ВЕЧЕРЪ ТРИ ПРЕЖДЕ ПИСАННАА (БЫТІА ГЛ. КИ. ПРОРОЧЕСТВА ІЗЕКІИЛѢВА ГЛ. МГ И МД. И ПРИТЧЕ ГЛ. Д) И НА ЛІТЪРГИИ ДВѢ СІА (ИСУХД ГЛ. Г И ПРИТЧЕ ГЛ. И).*

¹⁰ Αθανάσιος Γέβτις, *Ἐκκλησιολογία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου κατὰ τὸν ἱερό Χρυσόστομο*, Ἀθήνα 1984, 52, видети: Ἰωάννου Χρυσόστομου, *Εἰς τὸ γενέθλιον τοῦ Σωτῆρος*, PG 52, 389–394; упор: Г. Флоровский, *Евхаристия и соборность*, “Пут” No 19. (1929), 7.

¹¹ Μ. Αθανασίου, *Κατὰ τῶν Ἀρειανῶν*, 2, 67, ЕПЕ 2, 402.

¹² *Исио*.

¹³ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζίνος, ἐν· Νικοδήμου Ἀγιορείτου, *Συμβουλευτικόν Ἐυχαιρίδιον*, 177.

¹⁴ Μιχαήλ Καρδαμάκης, *Ορθόδοξη πνευματικότητα*, Ἀθήνα 1993, 206.

¹⁵ Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, *Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως*, 354.

¹⁶ Сведочанство о Христовом служењу налазимо и у јутарњој служби на Велики четвртак (Слава на 5. песму Канона): *Неудержишию держаща, и превыспреннюю на воздѣхъ водѣ, бездныи възвѣдовающа, и мора възвѣзюща Божіа Премудрость, водѣ бо оумывальницѣи близаетъ, ноги же шмыгаетъ рабѣвѣзъ Владыка*.

¹⁷ Христос говори: *Мноѣа добра дјела ѡказах вам од Оца својеѣа, за које од ѡних дела ме каменујете?... Ако не ѡворим дела Оца својеѣа, не верујете ми. Ако ли ѡворим, и ако мени не верујете, делима верујете, да ѡзнаѡше и верујете да је Оѡац у мени и ја у Њему* (Јн. 10, 30–38).

¹⁸ Видети: Канон на јутарњој служби на Велики четвртак (Слава на 9. песму Канона): *Содѣтельницѣи Отеца прежде вѣвѣзъ Премудрость раждаетъ ма, начатокъ пѣтей, вѣз дѣла созда нынѣ тайно совершаема: Слово бо несозданное сѡи естествомъ, гласъ присвоюса, егоже нынѣ прѣахъ.*

као гозбу Премудрости (Приче 9, 5). На Своју трпезу Господ је преко пророка позвао све безумне у очима света, а мудре у очима Божјим: *Ходиие, једиие хлеба мојега и њиие вина које сам растворила* (Приче 9, 5). Испуњење завета који је Премудрост давно у прошлости припремила, добија потврду уочи Христовог Страдања, на Велики четвртак. Пошто је реч о вечном Завету, Црква се овог догађаја сећа непрестано током године, на сваком евхаристијском сабрању. Завет установљен на Велики четвртак постаје средишњи догађај живота Цркве у историји и у Будућем веку. Тајна Вечера се продужава, и као што говори св. Јован Златоуст: „Не другу жртву ... него исту ову вечно савршавамо“.¹⁹

Народ Божији се на свакој Евхаристији која се збива у историји придружује апостолима сабраним у горњој соби у Сиону, имајући удела у „владичанском гостољубљу и трпези бесмртности“ коју поставља „истинска Премудрост Божија“.²⁰ Да би имао удела у трпези Премудрости, да би заузео место на есхатолошкој вечери Господњој, заједно са Христом и Његовим апостолима, народ Божији треба да доживи Христово Страдање и Васкрсење као своје, исто онако како су то доживели свети апостоли.

2. Христово Страдање — остварење дела Премудрости

Сва божанска дела Христова којима Он даје Себе за живот света добијају завршни печат у Његовом спасоносном Страдању на Крсту и Васкрсењу. Творац и Искупитељ целокупне твари бива распет и страда за Своју творевину издављајући је од трулежности и смрти. Због тога Црква у 13. антифону на Јутрењи Великог петка упућује ове речи: „Онога Кога се сви с ужасом боје и од Кога дрхте и Кога сваки народ пева, Христа Божју Силу и Божију Премудрост, свештеници удараху и дадоше му жуч. Све прихвати да пострада хотећи да нас спасе од безакоња наших Својом крвљу, као човекољубив“.²¹

На Велики петак Црква се сећа Страдања Христових, али Га она на Крсту не види као остављеног мученика, него као Цара славе и победитеља смрти. Крст је „знамење Христово и тријумф, јер преко њега Христос победи и уништи демоне“.²² Његово погребљење је полагање Живота у гроб и, будући да Га смрт није могла држати у својим оковима, оно представља крај њене тираније и победу живота, што и означава Васкрсење.²³ „Ниједним другим

¹⁹ Ἰωάννου Χρυσοστόμου, *Ἐριμηνεία εἰς τὴν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολήν*, 17, 10, PG 63, 131.

²⁰ Ἰωάννου Μ. Φουνδοῦλη, *Λογικὴ λατρεία*, ἐκδ. Β „ Αποστολικὴ διακονία, 82.

²¹ Видети: 13. Антифон на Јутрењи Великог петка.

²² Συμεῶν Θεσσαλονίκης, *Περὶ τῶν ἱερῶν τελετῶν*, 62 (78), PG 155, 216 D.

²³ Токи жызни проликаюцца Божіа Премудрост, во гробѣ заходаци, животворитъ свѣтъ въ незабодимихъ адовыхъ мѣстѣхъ. Јутрења Велике суботе, друга статија, 13.

средством смрт није осуђена, није укинут праотачки грех, ни оплећен ад, ни даровано спасење, нити је дата сила да презиремо све пролазно и саму смрт, нити је постигнут повратак у древно блаженство, нити су отворена врата раја, нити је природа наша добила почасно место с десне стране Богу.²⁴ По речима св. Дамаскина: „деца Божја и наследници смо постали не другачије, него са Крстом Господа нашег Исуса Христа. *Који смо се крсџили у Христа, у смрти Њејову смо се крсџили* (Римљ. 6, 3), и који смо се крстили у Христа, Христа носимо (Гал. 3, 27). Христос, пак, је Сила Божија и Премудрост. Дакле, смрт Христова, тј. Крст нас је оденуо ипостасном Премудрошћу и силом Божјом“.²⁵ Црква не одваја Страдања Христова од Васкрсења, и зато верни на Велику суботу певају: „Поклањамо се страдањима Твојим Христе, покажи нам и славно Твоје Васкрсење“.²⁶

На Велику суботу се завршавају сва дела спасења која је Господ од вечности предвидео. У овој благословеној Суботи Бог је „починуо“ од својих дела. Стога, Црква на Велику суботу произноси ове стихове: „У седми дан, који си пре благословио, јесте кончина дела, јер приводиш све створено и чиниш новим, празнујући Суботу, све Себи приводећи, Спаситељу мој“;²⁷ а на сам дан Васкрса Црква пева Спаситељу: „О Пасхо велика и најсветија, Христе, о Премудрости и Логосе Божји и Сило, дај нам да најпотпуније учествујемо у невечерњем дану Царства Твога“.²⁸

Својим Страдањем Христос извршава „дела која је примио од Оца“ и остварује „најновије од свега новог, једино ново под сунцем, са којим се пројављује бескрајна сила Божја“.²⁹ Сходно речима св. Дамаскина, „Сила Божја је реч која произлази из Крста, јер је посредством њега објављена Сила Божја, тј. победа над смрћу. Као што се четири крака држе и стежу центром у средишту, управо тако Сила Божја обухвата висину и дубину, дужину и ширину, тј. целокупни видљиви и невидљиви свет.“³⁰

Он Који у догађају Оваплоћења постаје *йочейшак йуџева, за дела своја* (Приче 8, 22), Васкрсењем Својим постаје почетак новог живота, завршавајући дела, јер *рече нејде за седми дан овако: И йочину Бој у дан седми од*

²⁴ Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, *Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως*, 4, 11 (84) PG 94, 1128 D–1129 A.

²⁵ Исто. Исповедање распетог Христа који је постао Божја Сила и Премудрост (1. Кор. 1, 23–24) за све који су искупљени, обележава се посебно на Велики петак и на празник Воздвижења Часног Крста када се чита и софиолошки одељак из Прве посланице Коринћанима.

²⁶ Упор: Антифон 15, Служба страдања Господњих.

²⁷ Јутарња служба на Велику суботу (Слава на 4. песму Канона)

²⁸ Недеља Пасхе, песма 9, Слава Управо на дан Пасхе Црква из своје богате ризнице износи текст св. Григорија Богослова који има софиолошки карактер: „О Пасхо, велика и свештена ... о Логосе Божји и Светлости, Животу, Премудрости и Сило“ Видети: Γρηγορίου Θεολόγου, *Λόγος* 45, 30, ЕПЕ 5, Θεσσαλονίκη 1977, 214–216.

²⁹ Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, нав. дело, 210.

³⁰ Нав. дело, 354.

свих дела својих (Јевр. 4, 4). У Васкрсењу Христос завршава дела која имају почетак у времену и уводи нас у она дела која немају временски почетак.³¹ Он који је Почетак, ставља се за почетак нових путева. Смрт је побеђења Васкрсењем Христовим, али ту се не зауставља порука коју црпемо из богослужења Велике недеље. Васкрсењем је отворена могућност уласка у есхатолошки век благодати, у чијој пуности се налази „смиао и сврха свега оног што се дешава овде и сада“.³² Васкрсењем Христовим дају се нове могућности напредовања у Христу. Свим вернима који имају благодатног удела у васкрсом Сину Божјем, отварају се широм духовне очи како би га познали и имали удела у новом животу, управо онако као што су Христа при ломљењу Хлеба доживели Лука и Клеопа (Лк. 24, 31). Празнујући догађај Христовог јављања после Васкрсења, Црква наглашава да се Господ у Васкрсењу јавља не само као Хлеб живота, који нуди вечни живот онима који верују у Њега (Јн. 6, 51), него и као живоносни Источник који утољује жеђ онима који су жедни Њега, као истинског извора мудрости и знања.

3. Преполовљење Педесетнице — празник Премудрости

Христос говори о Себи и пре Васкрсења као о Извору бесмртности, из којег извире жива вода од које онај који пије никад неће ожеднети (Јн. 4, 14). У Христу се испуњавају старозаветна пророштва, на која Он подсећа своје слушаоце приликом проповеди у храму, на празник Сеница, указујући им да је Он једини Извор који их може напојити бесмртним даровима мудрости и знања. Управо овај догађај Црква узима као повод за прослављање Премудрости Божје. Не случајно, овај спомен се смешта на средину између Пасхе и Педесетнице.³³ У Синаксару празника стоји: „Пошто је Христос дошао на овај празник (Сјеница) на средину храма, проповедао је повишеним гласом говорећи: *Ко је жедан нека дође мени и њије* (Јн. 7, 37). Будући да је својим учењем отворено показао да је Он Месија о коме је пророковао Мојсеј, да је помазан од Оца Духом Светим ради овог разлога и ради пронаречених великих дела, празник који вршимо називамо Преполовљењем Педесетнице.“³⁴

Празник Преполовљења се прославља унутар педесет дана између догађаја Христове победе над смрћу и догађаја ниспослања дарова Христовог

³¹ Сходно учењу св. Григорија Паламе, постоје дела Божја која Бог није започео да врши, нити је престао да их врши, као што нам је и открио Господ говорећи: *Отац мој до сада дела, и ја дјелам* (Јн. 5, 17). Видети: Γρηγορίου Παλαμά, *Ομιλία 17*, 6, PG 151, 225 B.

³² Μιχαήλ Καρδαράκης, *нав. дело*, 206.

³³ Софиолошки карактер овог празника потврђује се и на Вечерњи читањем паримија из Прича Соломонових (9, 1–11).

³⁴ *Ὁ Μέγας Συναξαριστής τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας*, 1Δ, τόμος, *Συναξαριστής Πεντηκοσταρίου*, ἐκδ. ὑπο τοῦ ἐπισκόπου Οἰνόης Ματθεοῦ Λαγγῆ, Ἀθήναι 1985, 185.

Васкрсења на свако тело.³⁵ Овај празник прослављамо ради сећања на Пасху и Педесетницу, јер је „спона између њих, и торжествује се и обасјава од њихових торжестава и обасјања“.³⁶ То што извршава оба ова торжествена догађаја, разлог је што Господа називамо „Месија“,³⁷ јер Он јесте „посредник и помирител нас и Његовог предвечног Оца“.³⁸ Према учењу св. Никифора Ксантопулоса, „празнујући и називајући овај празник Преполовљењем Педесетнице, Месију Христа нарочито славимо“.³⁹

Црква се на овај велики празник подсећа речи јеванђелисте Јована: *А већ у њоловини Празника дође Исус у храм и учаше* (Јн. 7, 14),⁴⁰ када су Јудејци чудећи се мудрости Његових речи, говорили: *Како овај зна књије, а није се учио?* (Јн. 7, 15). Читање Јеванђеља је у право време, а исказана поука је у складу са даном, јер „сила речи јесте сестра данашњег дана“.⁴¹ Сила речи представља Христа као Учитеља. Он који није учио књиге, поседује пуноту мудрости, јер је Божја Премудрост која је саздала свет. Он кога примају с негодовањем тобожњи мудраци из Његовог народа, јесте Божја Премудрост.⁴²

³⁵ У увим великим догађајима долази до изражаја истина о Христу коју св. Максим Исповедник исказује на следећи начин: „Он је, дакле, Субота, као одмор душе од напора тела, и смирај праведних болова: Пасха као ослобођење оних који су држани у горком ропству греха, а Педесетница као првина и крај бића и разлог с којим су сва бића добила природно постојање“. Видети: Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, *Κεφάλαια διάφορα θεολογικά καὶ οἰκονομικά*, 5, 46, PG 90, 1368 BC.

³⁶ Ὁ Μέγας Συναξαριστής τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, 182: „Јер Господњи је и овај посредујући празник: Посредник је Господ, посредујући је и празник: одувек се посредништво крајевима обезбеђује. Због тога и овај посредујући празник двоструку благодат Васкрсења задобија, јер од Васкрса и Педесетнице посредован, Васкрсење је показао, на Педесетницу указује, а Вазнесење оглашава“. Упор. Ἀμφιλόχιου Ἰκονίου, *Εἰς τὴν μεσοπεντηκοστήν, καὶ Εἰς τὸν παραλυτικόν*, PG 39, 124 A. Упор. Ἰωάννου Χρυσόστομου, *Εἰς τὸ ὅτι ἀνέβη ὁ Κύριος εἰς τὸ ἱερόν μεσοῦσης τῆς ἑορτῆς καὶ εἰς τὸν Μελχισεδέκ*, PG 61, 739–744.

³⁷ „Месија се на грчком преводи са *Χριστῖος*. Међутим, по ономе како се чује, подсећа на посредовање (грч. μέσον). Видети: Ἰωάννου Μ. Φουντούλη, *Λογικὴ λατρεία*, 110.

³⁸ *Исїо*.

³⁹ Наведено према Ἰωάννου Μ. Φουντούλη (*нав. дело*, 110. На сличан начин говори и св. Андреј Критски: „Именујући Преполовљење Педесетнице, Месију Христа нарочито славимо и одајемо поштовање сваком од два велика празника“. Упор. Ἀνδρέα Κρήτης, *Κανὼν εἰς τὴν Μεσοπεντηκοστήν*, PG 97, 1428 C.

⁴⁰ „Средина празника о коме говори јеванђелист (Јован) не односи се на преполовљење јеврејске Педесетнице, него на празник Сеница, који су Јевреји сматрали за велики празник, једнак Пасхи. Јер Мојсеј је посредством заповести Божјих, као што стоји у Левитској књизи, озаконио да Јевреји празнују десет празника сваке године, од којих је први био Пасха, а последњи празник Сеница“. Видети: Ὁ Μέγας Συναξαριστής τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, 184.

⁴¹ Ὁ Μέγας Συναξαριστής τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, 187.

⁴² Ἰωάννου Μ. Φουντούλη (*нав. дело*, 110. Поред читања паримије из Прича Соломонових *Премудростī* *сзда себи дом* (9, 1–11), која указује на посвећеност празника Премудрости Божјој, софиолошки карактер празника долази до изражаја много пута у богослужењу Преполовљења Педесетнице, а карактеристичне су речи на Вечерњи — Слава на стиховње

Христов улазак у храм, према учењу св. Јована Златоустог, имао је прворазредни значај: „Светиња је место у коме борави Бог ... Светиња је уистину света, а свештеник и жртва је сам Христос, у коме, како говори апостол (Павле), обитава сва пунота Божанства телесно“.⁴³ Улазак Христов у материјални храм, у који је ушао пре Страдања и Васкрсења, одсликава Његов улазак на небо, нематеријални храм Божји, после телесног Вознесења. „Када је испуњена половина трајања празника Сеница, Исус је ушао у светињу; када се, међутим, испунило време празника, Он више не улази у светињу, него узлази на небо“.⁴⁴ Као што је некада Христос поучавао Јевреје тумачећи им Закон и Пророке⁴⁵ са циљем да познају Онога на коме се налази Дух Господњи, тако и Црква, у име Христово, позива све верне⁴⁶ да познају нови, светли живот, да се држањем заповести удостоје да „славе Вознесење и задобију силазак Светог Духа“.⁴⁷

Као што Свети Дух показује Христа као истинску Божју Премудрост, иако је био *ненаучен књијама*, тако Свети Дух којег шаље Христос на дан Педесетнице, чини од неписмених ученика премудре апостоле. Силазак Светога Духа даје смисао свим оним људским настојањима која имају за циљ примање божанских дарова посредством којих нас Црква уводи у есхатолошки век благодати.

Прослављањем Преполовљења Педесетнице Црква потврђује везу целокупног богослужбеног живота са догађајем Христовог Васкрсења и Другог

стихире: Преполовѣнѣса празникѣ, оучаѣѣ Ти Спасе, глаголахѣ ѿдее: какѣ сей вѣсть писмена, не оучѣвса; не раздѣлюще, такѣ ты еси Премѣдрость оустроѣвѣша мѣрѣ, слава Тебѣ.

⁴³ *Ὁ Μένυας Συναξαριστῆς τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας*, 188.

⁴⁴ *Нав. дело*, 187. Речи „када се испунило време празника, Он више не улази у светињу, него на небо“, показују да се Вознесење и Педесетница празнују у исти дан. Све до краја IV и почетка V века „славиле су се заједно две успомене: Вознесења Христовог и Силаска Светог Духа“. Видети: Лазар Мирковић, *Хеортолоѣија*, Београд 1961, 230.

⁴⁵ О томе говори стиховна стихира на Хвалите: Премѣдрость, и Сила, Отчеє сімнѣ, Слово присносѣщное и Сын Божїи, во скѣтилище приде плотїю, и оучаше ѿдеискїа люди, жествїа и неблагое дарнїа, и оудивлахса премѣдрости богатствѣ, вопїюще: ѡкѣдѣ вѣсть писмена, ни ѡ когѣже оучѣвса;

⁴⁶ Према мишљењу литургичара Јована Фундулиса, „недостатак историјске потке празника Преполовљења Педесетнице лишио га је његовог лаичког карактера... и потпуно теоријски карактер није био од помоћи хришћанима који нису имали неопходне богословске претпоставке да превазиђу спољашњи приступ и да уђу у торжествену славу Учитеља Христа, Премудрости и Логоса Божјег, извора воде која не пресушује. Са овим празником се дешава нешто слично ономе што се дешава са чувеним храмовима Божје Премудрости који су, уместо да празнују спомен Христа као Божје Премудрости у чију част су и подигнути, из истих разлога, доспели до тога да прослављају празник Педесетнице, или Силаска Светог Духа, или Свете Тројице, или Ваведења или Успења Богородице, или мученице Софије и њених трију кћери: Вере, Наде и Љубави“. Видети: Ἰωάννου Μ. Φουντουλά, *нав. дело*, 113–114.

⁴⁷ *Слава на Хвалище на Јутрењу Преполовљења Педесетнице: Просвѣтившесѣ братїе воскресєнїемъ Спасѣ Хрїста, и достигше преполовленїа празника Владычна прїскреннѣ сохранимъ заповѣди Божїа да достойни бѣдемъ и вознесење празновати и пришествїе полѣтити Свѣтагѣ Духѣ.*

доласка, непрестаним сећањем на оно што је учинио и што ће учинити у Будућем веку, као што се говори у литургијској молитви Анамнезе. Сећањем на догађаје спасења у Духу Светом у први план се поставља есхатолошко памћење Цркве које сведочи да савршенство и истина припадају Будућем веку, а да историјски догађаји представљају образац и сенку будућих добара. Иако празник Преполовљења Педесетнице пада увек у среду, између Недеље раслабљеног и Недеље Самарјанке које носе поруку да је Христос живоносни Источник, он никада не губи везу са Васкрсењем и Педесетницом. Тако, иако се не прославља празник Премудрости у дан недељни, недеља као дан Васкрсења је мистагошки најприсутнија у торжественом слављењу Премудрости, „због преблагословеног њеног циља и очекиваног новог Васкрсења свих, савршеног уласка светих у божански смирај и пресаздања целог света“.⁴⁸

На свакој Литургији се, дакле, током целог годишњег круга, разоткрива и оприсутњује тајна стварања у Премудрости, наговештена на вечерњем богослужењу (Пс. 103, 24), као тајна новог живота у Премудрости, остварена кроз Оваплоћење и Страдање. Смисао Оваплоћења Премудрости која је, саздавши Своје тело за дом верних, увела их у тајну јединства са Собом, да би им кроз Страдање дала Себе за храну вечног живота, добија завршни печат прослављањем Васкрсења. Учешћем у трпези Премудрости вернима се открива тајна целокупне Божје Икономије као тајна Осмог дана неверњег Царства Божјег.

The Holy Wisdom in the Liturgical Life of the Church

Summary: The Holy Church has interwoven all its Truths, all salvific events in the Life of Christ into the liturgical experience. The bond between the Holy Scripture and the Liturgy is equally evident both in daily and weekly liturgical cycle, the center of which is the Holy Eucharist, and in the Liturgical year in general as well, the core of which represents the Paschal week. Sophiology texts of the Old and New Testament are most cited during the Lord and Theotokos feast days services. The feast of Annunciation takes a special place in the liturgical year since it marks the end of the Old and the beginning of the New Testament. Reading passages from the Proverbs contributes to the uniqueness of this feast: *Wisdom has built her house* (Proverbs 9,1) is read at the Liturgy of Presanctified Gifts, and, when after the Vespers the Liturgy of St. John Chrysostom is served, the lines *The Lord brought me forth as the first of his works, before his deeds of old* (Proverbs 8, 22) are also read.

Fulfillment of the vow the Holy Wisdom prepared long before ensued on the Eve before the Passion of Christ, that is, on Holy Thursday. On Good Friday, the Church recalls Christ's Passion, not seeing Him as an abandoned martyr but as the King of Glory and the one who took the Victory over Death. In the words of St. John of Damascus, the Holy Cross has enrobed us in hypostatic Wisdom and God's Might. By Holy Saturday all salvation deeds have been completed, all those predicted by the Lord and, on Easter, the Church sings to the Savior with

⁴⁸ Γρηγορίου Παλαμά, *Ὁμιλία 17*, PG 151, 229 A.

the following words of St. Gregory the Theologian: *“O great and most sacred Pascha, Christ! O Wisdom and Word and Power of God! Grant that we may partake of you fully in the day that has no evening of your Kingdom.”*

The Old Testament prophecies are being fulfilled through Christ, which He reminds His listeners of while preaching at the Temple, on the Feast of Tabernacles, teaching them that He is the sole Source that can give them immortal gifts of wisdom and knowledge. This very event has been taken by the Church to commemorate Divine Wisdom. It is not by accident that it is observed on the midpoint between Pascha/Easter and Pentecost, between the occasion of Christ’s Victory over Death and the descending of the fruits of Christ’s Resurrection upon every being.

Although the Feast of Mid-Pentecost always occurs on the Wednesday, between the Sunday of the Paralytic and the Sunday of the Samaritan woman, both of which convey a message of Christ as life-giving source, the feast never loses its relation to the Resurrection and Pentecost. Therefore, though not being celebrated on Sunday, Sunday as a day of Resurrection is most mystagogically present in the magnificent celebration of Holy Wisdom. Thus, during every service in the liturgical year, the great Sacrament of Creation through Holy Wisdom is being revealed, after having been announced in the Vespers (Psalms 103, 24). Being a part of Holy Wisdom agape, believers reveal the mystery of entire Divine Economy as of the mystery of the Eighth day that has no evening in the Divine Kingdom.